

Posudek diplomové práce

Mgr. Rostislav Kadlec

Etická dilemata při prodeji bytového fondu města – systematická analýza z pohledu křesťanské sociální etiky

Diplomová práce pana Rostislava Kadlece se věnuje problematice privatizace obecních bytů z hlediska sociální nauky církve (SNC). Jde o poměrně rozsáhlý text, který v sobě zahrnuje řadu odlišných žánrů. Vedle přehledových kapitol obsahujících kompilaci různých dokumentů a sekundárních zdrojů, pasáží sestávajících z citací a komentáře k různým právním normám (od Základní listiny práv a svobod přes zákon o obcích až po občanský zákoník) obsahuje rovněž rozsáhlý popis privatizace obecních bytů v Krupce a konečně také autorovy volné úvahy k souvisejícím tématům. S tímto rozsahem a formální varietou se pojí jistá koncepční neujasněnost (k ní viz níže) a mimo jiné také značná repetitivnost.

Osoba pisatele je v práci přítomna velmi výrazně. Vystupuje nejen jako autor angažovaných – a dosti sympatických – úvah o roli křesťanského komunálního politika, ale také jako hlavní protagonista zkoumaných etických problému a dilemat. Tato jeho role se ovšem projevuje až postupně. V úvodních částech první kapitoly se autor nejprve snaží vypracovat obecná východiska pro etickou reflexi zvoleného tématu, přičemž se opírá hlavně o církevní a právní dokumenty a různé sekundární zdroje; tyto pasáže lze považovat za nejzdařilejší část celé diplomové práce (zejména kap. 1.2 o laicích je velmi pečlivě zpracována; bohužel se dozvídáme [str. 11], že je převzata z jiné diplomové práce autora).

S dalším postupem výkladu (zejm. od kap. 1.4) se začínají poznatky obecného typu prolínat s autorovými zkušenostmi z praxe a stále více rovněž s jeho vlastními úvahami. Nutno říci, že v těchto pasážích text někdy trpí neutříděností myšlenek a jakousi nahodilostí v řazení témat. Někdy se autor dopouští poněkud nelogických vyjádření („Ježíš Kristus pronesl, že sobota je pro člověka, ne člověk pro sobotu, tj. práce je pro člověka, nikoliv člověk pro práci“, str. 15) či upadá do trivialit („Zvolení zástupci i voliči prostě musí respektovat výsledky voleb a „hrát s kartami“, které jim byly ve volbách rozdány“, str. 19).

Po věcné stránce se v těchto pasážích začíná rýsovat autorovo chápání aplikované etiky, která je, pokud to správně chápu, určena třemi faktory: 1. principy, podle nichž se rozhodují (v tomto případě zejména principy SNC), 2. zákonnými ustanoveními a 3. vnějšími okolnostmi včetně názorů ostatních aktérů, které nutí k uzavírání kompromisu (viz např. str. 38). Je třeba litovat, že se autor blíže nezaměřuje na vztah těchto tří prvků. Nacházíme pouze letmé náznaky o dilematech vznikajících z rozporu mezi principy a zákony (str. 31). Etické dilema je však v práci pojímáno velmi volně, totiž jako „pochybnost, jak rozhodnout“, „nejistota, jaké vyřknout závěry“ (str. 2), což je pro účely takovéto práce nedostatečné; neškodilo by například zvážit rozdíl mezi etickým problémem a etickým dilematem, který je v literatuře k aplikované etice celkem široce přijímán a který by autorovi posloužil k diferencovanějšímu uchopení otázek, které si klade. Ve vztahu mezi principy a vnějšími okolnostmi pak narážíme na takřka deterministickou pozici, když autor uvádí, že pod vlivem činnosti některých osob a vypracovaných posudků „vedení města v podstatě nemělo jinou možnost než prodat byty za vyšší odhadní cenu“ (str. 40). Zdá se, že zde pro etiku nezbyvá už vůbec žádný prostor.

Nejpozději od kapitoly 1.8, která přibližuje průběh privatizace obecních bytů (již autor důsledně označuje úředně jako „prodej bytového fondu“), vysvítá nejvlastnější motivace sepsání práce – je jí patrně autorova snaha legitimizovat vlastní roli v tomto procesu. Tomuto cíli je podřízena reflexe příslušných rozhodnutí a výsledků. O tom, že autor „etickou reflexi“ zapojuje právě do služeb svého sebeobhájení, svědčí dvě místa na str. 37, kdy se jako „etická reflexe“ prezentuje jednak poukaz na nekoherentní jednání autorových oponentů, jednak dovození, že cena prodávaných bytů nebyla ve srovnání se situací jinde v Ústeckém kraji předražena.

Druhá kapitola sestává z kompilace základních pojmů křesťanské sociální nauky. Autor vychází z několika publikací včetně cizojazyčných a výsledkem je solidní přehledová pasáž,

kteřá obsahuje i některé zajímavé reflexe, např. snahu o aplikaci probíraných principů na menší celky, např. město (str. 52). Přesto bych uvítal, kdyby se autor vypořádal – třeba v souvislosti s klíčovým pojmem obecného dobra – s odlišností různých pojetí a definic, které uvádí. Je např. obecné dobro spíše stavem pospolitosti, nebo jen podmínkou, anebo zase jinak úkolem? Všechny tyto varianty *genus proximum* dané definice obecného dobra jsou v práci ve hře a je nepochybné, že by různá rozhodnutí v této věci vedla dosti odlišnými směry. Autorovo vlastní pojetí (str. 56) však, obávám se, prozrazuje namísto poučenosti spíše zásadní nepochopení, neboť spojuje obecné dobro s ohledem na *všechny* občany; o tom svědčí i sama autorova definice: „souhrn podmínek, které tvoří celou množinu jednotlivých dober v různých oblastech lidského života“ (tamt.). Neuváděl však sám autor výše, že obecné dobro právě *není* souhrnem dober *jednotlivých* lidí (a tedy také souhrnem dober všech, každého atp.)? Bylo by dobré, kdyby si autor tyto otázky vyjasnil alespoň pro obhajobu.

Náběh ke skutečné etické reflexi nacházím v této části v autorově – většinou implicitní – polemice s J. Příbáněm (str. 59–60). Podobně kladně hodnotím kap. 2.6, jež si klade otázku, zda existuje přirozené (lidské) právo na bydlení, a poměrně přesvědčivě argumentuje pro pozitivní odpověď.

Ve třetí kapitole pak dochází k pokusu o srovnání kritérií privatizace bytů s principy SNC. Autor vychází ze systematické blízkosti obou klíčových pojmů (kritérium a princip) a klade si otázku, zda kritéria, která byla zvolena, lze obhájit ve světle uvedených principů. Velmi brzy se ukáže, že cíl je i zde apologetický, tedy ukázat, že privatizace proběhla v souladu s SNC, až na případy, kdy museli představitelé města dát před principy SNC přednost zákonu a reálným možnostem politického konsensu (str. 76–77). Tato výhrada je v souladu s autorovým výše naznačeným pojetím aplikované etiky, která kromě rozhodnutí, jež se má řídit principy, zahrnuje rovněž ohled na zákon a možný kompromis. Na tomto místě, kdy dochází k aplikaci na vytčený praktický problém, můžeme ovšem velmi litovat, že autor lépe neosvětlil vztah mezi těmito třemi aspekty. Z textu vyplývá pouze to, že druhé dva mají přednost před prvním, tedy že pokud je ve hře zákon a nutnost kompromisu, není možné na principech trvat. Pak ovšem vyznívá otázka, zda není možnost aplikace SNC do praxe vposled velmi omezená.

Velmi podobně lze charakterizovat kapitolu 4., která s principy SNC srovnává další podmínky prodeje. Také zde nachází autor soulad, až na malou výhradu týkající se otázky, zda byla cena bytů stanovena v souladu se svobodou kupujícího – zde uznává, že nikoli (str. 80 n.).

Pátá kapitola pak z větší části jen shrnuje výsledky předchozího textu. Vybočuje pouze tvrzení v posledním odstavci, podle něhož v etice „platí, že z toho, co jest, nelze usuzovat, co by mělo být“ (str. 92), a které lze považovat v práci zabývající se primárně křesťanskou etikou za značně paradoxní. Autor nevědomky opakuje tezi, která se v minulosti stala nástrojem příkré kritiky tradiční, tedy i křesťanské etiky. Není možné zde tuto elementární věc *in extenso* vysvětlovat. Považoval bych nicméně za náležité, kdyby ji autor promyslel a vyjádřil se k ní při obhajobě.

Vzhledem k širší záběru práce je překvapivé, že se autor vážněji nevěnoval tomu vůbec nejzákladnějšímu etickému problému spojovanému s privatizací bytů, o němž se dnes vzhledem k soudobé krizi bydlení intenzivně diskutuje. Jde o otázku, zda je rozprodej tohoto typu veřejného majetku do soukromých rukou eticky přijatelný. V první kapitole práce nacházíme pouhou letmou zmínku, která zjevně předpokládá pozitivní odpověď: „Zkušenosti a dnešní stav ukazují, že byla správným rozhodnutím, které bylo ku prospěchu jak města, tak především samotných nájemníků“ (str. 36). Trochu více pozornosti je věci věnováno v kapitole 2.5, kde však autor výslovně odmítá chápat otázku vlastnictví obecních bytů jako etickou („nelze všeobecně mravně hodnotit představitele konkrétních měst za to, zda ve svých obcích prosazují existenci městského bytového fondu“, str. 65) a trvá na tom, že k jejímu zhodnocení je vždy nutné přihlídnout k podmínkám v dané obci. To jistě nelze zpochybnit; nicméně to neruší etickou relevanci otázky – vždyť zohlednění konkrétní situace vyžadují všechny praktické mravní problémy. Ostatně sám autor se nakonec odhodlává určitou odpověď podat, když tvrdí, že „města nejsou bytovým družstvem ani společenstvím vlastníků“ (str. 66) a že privatizace bytů je v souladu s principem subsidiarity, protože umožňuje lidem převzít iniciativu a utvářet si svůj

domov podle sebe (str. 76). K těmto závěrům si dovolím drobnou polemickou poznámku. Autor zcela přehlíží, že v případě principu subsidiarity není ve hře otázka, kdo se bude starat o konkrétní úkoly každodenního života, ale to, na které úrovni lze nejefektivněji řešit komplexní společensko-politické problémy. Jednotlivé SVJ je patrně schopno rozhodnout o nejhezčí barvě fasády, ale otázkou zde spíše je, zda je schopno přispět k řešení otázky bytové politiky. A to pochopitelně není. Je ovšem také otázka, zda toho je schopno vedení menšího města, jako je Krupka (a autor zřejmě oprávněně naznačuje negativní odpověď). Právě o to ale v principu subsidiarity jde. Tento princip není skluzavkou pro mechanické odesílání problémů na nižší úroveň. V jeho základu stojí otázka, jaká je nejnížší přiměřená úroveň řešení daného komplexního problému. Pokud jí není obec, není jí ani SVJ a nelze vydávat za projev subsidiarity něco, co je fakticky přiznáním neschopnosti, či spíše nemožnosti konat na dané úrovni.

Druhá otázka, která v této souvislosti bezprostředně vyvstává, je následující: Jak se z etického hlediska vypořádat s tím, že možnost odkoupit byt byla omezena pouze na některé, totiž na ty, kteří se po změně režimu ocitli zrovna v bytě určeném k privatizaci? To je samozřejmě celostátní problém a kardinální otázka spravedlnosti. Bohužel reflexi v tomto směru v práci nenacházím. Lze přitom sotva tvrdit, že by se vymykala zaměření práce; naopak práce s předvedenou šíří záběru by si je měla klást na prvním místě.

Bohužel se ukazuje, že pisatel je příliš stravován potřebou vypořádat se s vlastními zkušenostmi z praxe, aby se mohl odborněji věnovat etickým otázkám spojeným s daným tématem. Práce v některých pasážích získává takřka autobiografické rysy; autor má dokonce potíže vystříhat se toho, aby ventiloval stížnosti (v jiném kontextu jistě oprávněné) na ostatní aktéry událostí (str. 31–32, 37–40). Podobné autobiografické motivy se navíc opakují a jejich četba je dosti únavná.

Vyvstává tak závažná metodologicko-pedagogická otázka, které by se měla patrně věnovat zejména hodnotící komise, totiž jak lze takovouto silnou personální intenci v diplomové práci hodnotit. Jistě je třeba vzít v úvahu to, že práce vznikla v rámci studia aplikované etiky, a tudíž blízkost k praxi a etickým problémům je přirozená a vítaná. Mám nicméně za to, že vztah k praxi má být v tomto typu práce traktován přece jen poněkud odlišně. Cílem nemá být apologie vlastní, již proběhlé činnosti, ale spíše projasnění principů budoucího jednání v konkrétní problémové situaci či ve vztahu k určitému okruhu věcných problémů. Dovolil bych si zde položit možná provokativní otázku: dovede si čtenář představit, že by autor v práci dospěl k jinému výsledku, než že se rozhodl správně? A nevyplývá odtud vlastně již předem fundamentální neúspěch práce jakožto vědeckého textu, který má v sobě z podstaty zahrnovat prvek – řečeno vědeckým žargonem – výzkumné nejistoty?

Práce je po formální stránce zvládnuta dobře. Nakládání s literaturou (včetně cizojazyčné) je spolehlivé, formální úprava textu je náležitá. Práce občas obsahuje stylistické nedokonalosti, většinou je však jazyk práce kultivovaný; kromě několika drobných překlepů se neobjevují jazykové chyby. Za největší potíž práce považuji nevyjasněnost její celkové koncepce, neutříděnost jednotlivých témat, neujasnění statusu aplikované etiky a vztahu jejích prvků a rovněž absenci dostatečné etické reflexe v klíčových otázkách. Z těchto důvodů navrhuji hodnotit práci mezi stupněmi *velmi dobře* a *dobře*.

doc. Jakub Jinek, Dr. phil.
Na Ostrém, 12. 6. 2021